

УДК 78.03./09

АКАДЕМІЧНИЙ ВОКАЛ ТА РОК-МУЗИКА: ШЛЯХИ ПЕРЕТИНУ**Закрасняна Ж.М., Остапенко Л.В., Горобець Т.І.**

Київський національний університет культури і мистецтв

В статті аналізуються шляхи взаємодії академічного вокалу з стильовими напрямками рок-музики. Наголошується, що попри уявлення про відокремлений розвиток естрадної та академічної музики, існує чимало прикладів синтезу цих двох різних сфер. Поєднання академічного вокалу та рок-саунду може приймати досить різні форми, які пов'язані з виникнення жанру рок-опери, який дозволив віднайти певний баланс між різними музичними напрямками. Винайдення спільних концертних проектів зірок оперної сцени та популярних виконавців сприяє приверненню уваги прихильників до академічного репертуару. Ознакою початку ХХІ століття є поява рок-гуртів, що працюють у напрямку art-rock чи симфо-рок, де найчастіше використовується жіночий оперний голос та звична для рок-музики сукупність виразних засобів та прийомів. Важливою перспективою для розвитку академічного вокалу є його поєднання з різними напрямками музичної культури, що сприятиме створенню не лише нових стильових утворень, а й зростанню популярності класичного музичного надбання.

Ключові слова: академічний вокал, рок-опера, рок-гурт, симфо-рок, жіночий голос.

Постановка проблеми. В культурі сьогодення академічне музичне мистецтво починає дещо поступатися місцем естрадній музиці, що набирає надзвичайної популярності та представлена великою кількістю стильових напрямків. Проте не можна казати про занепад вокальної академічної практики, адже в ХХ–ХХІ століттях відбувається формування ряду стилів, що мають

синтетичний характер та об'єднують досягнення різних гілок розвитку музичного мистецтва. Чималий інтерес для наукового дослідження представляють напрямки, що можуть бути віднесені до рок-музики, проте використовують академічний вокал. Їх аналіз є актуальною розробкою, яка сприятиме формуванню уявлення про можливий подальший розвиток академічного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Можливі перспективи використання академічного вокалу в ХХІ столітті окреслюються в праці українського дослідника В. Яромчука. Особливості рок-музики та виокремлення характерних рис стилів, які можна віднести до неї, розкриваються в праці Енрю Енді. Специфіка жанру рок-опери в контексті української культури досліджується в праці А. Комлікової. Напрямок Classical crossover та його ключові компоненти окреслюються в роботі Л. Данько.

Виділення раніше невіршених частин проблеми. В сучасній музикознавчій літературі існує ряд робіт присвячених розвитку академічного вокалу. Обґрунтовуються специфіка звукоутворення, історичні етапи його становлення, проте досить мало уваги приділено тим процесам, що пов'язані з його функціонуванням в ХХ–ХХІ столітті в умовах розповсюдження естрадного музичування.

Формування мети дослідження. Дослідити шляхи взаємодії академічного вокалу та ряду напрямків естрадної музики загалом та рок-стилів зокрема.

Виклад основного матеріалу. Історія академічного вокалу триває вже чималий час. Становлення виконавських традицій та специфіки виокремлення тих компонентів, що асоціюються з оперним, академічним співом відбувалась з доби Відродження. Попри те, що існує ряд настанов, пов'язаних з виконанням творів окремих композиторів, чие творче обдарування призвело до розширення вимог до вокалістів, як-от у випадку практичної реалізації теорії драми Р. Вагнера. Загалом існує комплекс ознак, якими ми визначаємо специфіку академічного вокалу. Насамперед мова йде про те, що у разі академічного вокалу головний акцент робиться на вокальних даних самого співака, адже ніякі підсилювачі голосу не використовуються. Необхідною умовою є розвиток вокальної позиції, в якій голос набуває яскраво вираженої сили і обсягу. Фактично неможливо сплутати спів у академічній манері зі співом у естрадній чи народній. Важливою частиною постановки академічного вокалу виступає постановка дихання, адже вірна робота діафрагми визначає правильне вокальне дихання і подачу звуку. Згодом вокаліст повинен працювати у вокальній позиції, опрацьовувати резонатори, досягти того, щоб звук був повним, чистим і легким.

Сфера застосування академічного голосу у сучасній музичній культурі є чималою, адже існує надзвичайно багатий репертуар класичних творів та новітніх розробок композиторів сьогодення. «В останні роки відбувається переосмислення значення виконавця... можна спостерігати стійкий інтерес з боку широкої слухацької аудиторії до мультимедійної продукції, що містить не лише класичну, романтичну музику, а й серйозну сучасну» [4, с. 166]. Дійсно, можна спостерігати процес розширення меж застосування академічного вокалу. Мова йде про його поєднання з іншими напрямками музичного мистецтва. Так відбувається формування ряду напрямків рок-музики, які засновуються на поєднанні академічного вокалу та рок-саунду.

Якими ж є витоки появи такого специфічного синтетичного утворення? Насамперед варто

відзначити, що певні передумови були пов'язані з розвитком технологій. Значне поширення академічного вокалу завдяки засобам масової інформації розпочалось у середині 50-х років ХХ століття. Л. Данько зазначає: «В середині ХХ ст. великою популярністю користувалися музичні фільми, в яких вокальні номери «впліталися» в драматургію сюжету. Активним популяризатором академічної музики в 40–50-і рр. ХХ ст. був американський співак і актор Маріо Ланца. Співак володів академічною вокальною підготовкою і активно популяризував в кінематографі як теноровий оперний репертуар, так і знову складені некласичні композиції» [1, с. 285].

Проте на той момент мова йшла скоріше не лише про популяризацію самого академічного вокалу, а про репертуар, який і так мав багато прихильників. Набагато більш важливим моментом стає написання творів, що за своїми стильовими ознаками зайняли межову позицію по відношенню до класичної та естрадної музики. Таким жанром стала рок-опера. Варто зазначити, що народження цього піджанру стало закономірним етапом розвитку як академічної, так і рок-музики. «Рок-опера виникає наприкінці 60-х – на початку 70-х років. Засновником жанру вважається Піт Тауншенд («Tommy»), лідер рок-групи The Who. Першими рок-операми були «Волосся» Г. Макдермота (1967), «Спасіння» Т. Ліна (1969), «Ісус Христос – суперзірка» Е. Уеббера (1971). Типовою та якісно новою рисою цього жанру стає використання рок-музики, поєднаної з іншими шарами музичної культури (академічна музика, джаз, фольклор тощо)» [3, с. 18–19]. Сьогодні він виступає в якості одного з найбільш актуальних, значущих та перспективних музичних утворень. Актуальність рок-опери в умовах сьогодення обумовлена факторами розвитку та популярності жанру як в межах сучасної композиторської, виконавської практики, так і широкою науковою полемікою навколо неї.

Варто зазначити, що рок-опера виступає, на думку ряду авторів, жанром, що вбирає в себе всю історію академічного оперного мистецтва. Вітчизняна дослідниця А. Комлікова вказує: «Рок-опера має незаперечний зв'язок із традиційними оперними формами, що склалися протягом століть. Але помилково пов'язувати її винятково із якимось окремих оперним стилем. З'явившись 1967 року, рок-опера увібрала у себе всю історію розвитку зі значними розбіжностями, вона сприйняла та перейняла усе, що відбулося у академічній опері від часів зародження до сучасності» [3, с. 10].

Зауважимо, що в рамках цього жанру можливе різне поєднання академічного та естрадного мистецтва. Існують випадки, коли виконавська манера повністю відповідає традиціям рок-вокалістів, яка включає різке звучання, манеру «шаут», використання хрипкого голосу, що нагадує застосування гітарного дисторшену та т. п. З іншого боку, можливе виконання вокальних партій, яке цілком відповідатиме традиціям академічного співу, а рок-звучання буде створюватись за рахунок інструментальних партій, використання інструментарію, притаманного для рок-гуртів (електрогітари, бас-гітари, ударна установка).

Варто відмітити, що поява такого синтезу – академічного мистецтва та рок-стилістики при-

звело також до появи такого напрямку як art-rock. Дослівний переклад цього стилю – це «художній рок». Е. Енді відзначає, що до нього можна віднести гурти, які грають досить складні за своєю структурою твори, як-от сонати чи навіть симфонії. Серед них можна згадати такі відомі гурти як «Pink Floyd» та «King Crimson». Так само сюди входять групи, в яких відбувається поєднання типового репертуару, який буде складатися з малих пісенних форм, проте в якості супроводу будуть залучатися окремі інструменти симфонічного оркестру, чи навіть цілі оркестри («ELO» та «Procol Harum»). «Крім терміна «арт-рок», для позначення того ж стилю використовуються такі визначення, як «прогресивний рок», «симфо-рок», «класичний рок». Деякі з цих термінів в процесі існування змінювали свою значимість та значення. В останній час з них фактично широко використовується тільки «прогресивний рок» [2, с. 6]. Існували навіть підстили, такі як бароко-рок, яким позначали діяльність гуртів, які інтерпретували класичні твори, хоча тепер їх відносять до більш широкого визначення art-rock.

Перетин академічного вокалу та рок-звучання згодом став своєрідним модним трендом, який мав багато прикладів вдалого та ефектного поєднання в рамках одного твору досить різних стильових сфер музичного мистецтва. Спільний альбом Фредді Мерк'юрі – лідера гурту Queen та Монтсеррат Кабальє «Barcelona» (1988), який сама видатна оперна співачка визначала як один з найбільш успішних в її кар'єрі, включав ряд пісень: «Barcelona», «La Japonaise», «The Fallen Priest», «Ensueño», «The Golden Boy», «Guide Me Home», «How Can I Go On», «Overture Piccante». Саме заголовна пісня з цього альбому стала гімном Літніх Олімпійських ігор, що проходили в 1992 році у Барселоні. Подібним поєднанням в одному виступі рок-співаків та оперних вокалістів були концерти Л. Паваротті та ряду рок-та поп-виконавців у проєкті «Pavarotti & friends» організованих у різні роки у підтримку Ліберії, Гватемали, Косово, Камбоджі, Тибету та інших країн, в яких приймали участь Джон Бон Джові, гурт «Spice Girls», гурт «Queen», Стіві Вандер, Джордж Майкл, Джо Кокер, Ян Гіллан, гурт «Deer Purple», «U2» та інші відомі співаки.

Л. Данько зазначає, що подібні дуети естрадних виконавців та оперних співаків стали традицією, на якій сформувався напрямок classical crossover, що є одним з провідних популярних відгалужень музичної культури сьогодення. «Дуети, що поєднують академічний і поп / рок / вокал досі є однією з характерних форм прояву classical crossover в музичній творчості. Важливу роль у розвитку classical crossover'a зіграв прогрес музичних технологій. У 1990-і рр. все більшої популярності набуває електронна музика, відбувається зростання тенденції до її використання в екранних мистецтвах... У зазначений період видатні оперні виконавці продовжили тенденцію до розширення кордонів академічного жанру в музиці. Популяризаторська діяльність Хосе Каррераса, Пласідо Домінго і Лучано Паваротті, крім знаменитих концертів «Трьох тенорів», включала також підтримку молодих виконавців» [1, с. 286].

Вкрай важливим твором, який одним з перших поєднав академічний оперний вокал та зву-

чання рок-гурту став мюзикл Ендрю Ллойла Уеббера «Привид опери», який був написаний в 1986 році, а вперше поставлений на Бродвеї в 1988 році. Хоча його жанр був визначений саме як мюзикл, проте лєвова доля академічного вокалу була нащадком кращих оперних зразків. Недарма «Привид Опери» виграв премію «Олівера» в 1986 році і премію «Тоні» в 1988 році в номінації «Кращий мюзикл», а перший виконавець ролі Привида – Майкл Кроуфорд виграв премію «Олівера» в 1986 році, а також премію «Тоні» в 1988 році в номінації «Кращий головний актор в мюзиклі». Написання даного твору було своєрідною присвятою Уеббера його тодішній дружині – відомій співачці Сарі Брайтман, яка виконувала головну жіночу роль у ньому. Вкрай важливе значення цього твору полягає також у тому, що він став певним орієнтиром для багатьох сучасних рок-колективів, ознакою яких стало використання саме академічного оперного вокалу у власній творчій діяльності. Твір Уеббера досить часто входив до їх репертуару, поєднуючись з власними композиціями.

Розглянемо більш детально ті колективи, які можна віднести до даного напрямку. Зазначимо, що зазвичай більшість гуртів об'єднує використання саме жіночого оперного вокалу, який звучить на тлі важкого саунду. Найбільш відомим гуртом є «Nightwish» – фінський метал-колектив, вокалісткою якого була Тар'я Турунен. Гурт працює у напрямку пауер-металу та симфонічного металу і хоча з 2005 року солістки змінювались, проте стилістика гурту залишалась незмінною. Їх вирізняє поєднання сильного жіночого вокалу, використання притаманних для металу гітарних рифів та соло гітари. Поступово в своїх композиціях учасники колективу почали використовувати симфонічний оркестр, а також додавати різні інструменти, пов'язані з етнічним началом, як-от волинка. Інші гурти, в певному сенсі наслідують принципи закладені гуртом «Nightwish», причому здебільшого вони є німецькими. Гурт «Haggard», який працює у напрямку симфо-метал, використовує поєднання метал-музики з середньовічними мотивами, а оперного вокалу з низьким гроулінгом – це вокальний прийом, що ґрунтується на співі на опорі від діафрагми при сильному видиху повітря знизу живота з подальшим розщепленням псевдо голосових зв'язок, за рахунок чого досягається ефект гарчання. Даний прийом робить звучання надзвичайно низьким, а за технікою дещо споріднений до тувинського горлового співу. Ще один німецький гурт «Xandria», який було засновано в 1994 році, у рамках симфо-металу спирається на жіночий академічний вокал, співачками-солістками в якому була Мануелла Краллер, а згодом Діана ван Гірсберген. На відміну від попередніх гуртів, в колективі «Coronatus» є дві вокалісти, а не одна, а вокальні партії побудовані на поділлі естрадного та академічного вокалу, причому фольклорні елементи використовуються в їх творчості.

Загалом в цьому напрямку працює надзвичайно багато гуртів. Це такі німецькі та австрійські колективи, як: «Krypteria», «Midnattsol», «Stormgarde», «Atargatis», «Arven», «Eyes of Eden», «Soulslide», «Edenbridge», «Visions of Atlantis», «Darkwell». Так само в стилі симфо-

рок працюють такі нідерландські групи, як: «Within Temptation», «After Forever», «ReVamp», «Epica», «Delain», «Stream of Passion», «Tears of Magdalena», «Deathlike», «Silence», «Dark Sarah», «Amberian Dawn» та ряд інших. Децю менше за кількість гуртів представлено в сучасній іспанській («Forever Slave»), італійській («Diabulus in Musica»), французькій музичній рок-культурі та інших європейських рок-груп.

Висновки та подальші перспективи. Академічний вокал посідає важливу роль у сучасній музиці. Попри уявлення про те, що розвиток естрадної музики йде всупереч, в певному сенсі, класичній культурі, існує чимало прикладів синтезу цих двох різних сфер. Поєднання ака-

демічного вокалу та рок-саунду може приймати досить різні форми: 1) виникнення жанру рок-опери, який дозволив віднайти певний баланс між різними музичними напрямками; 2) створення спільних концертних проектів зірок оперної сцени та популярних виконавців; 3) поява рок-гуртів, що працюють у напрямку art-rock чи симфо-рок, де найчастіше використовується жіночий оперний голос та звична для рок-музики сукупність виразних засобів та прийомів. Важливою перспективою для розвитку академічного вокалу є його поєднання з різними напрямками музичної культури, що сприятиме створенню не лише нових стилізованих утворень, а й популярності класичного музичного надбання.

Список літератури:

1. Данько Л. И. Classical crossover: эволюция и формы проявления // Известия Уральского государственного университета: Серия 1: Проблемы образования, науки и культуры. Том 84. № 5. 2010. – С. 284–289.
2. Енді Е. Стиллістика року. – К.: Ніке, 1993. – 24 с.
3. Комлікова А. В. Українська рок-опера: традиції та аспекти розвитку. Дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства. 17.00.03. – К., 2016. – 183 с.
4. Яромчук В. Перспективи побутування академічного вокалу на початку ХХІ століття // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство / [за ред. О. С. Смоляка]. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. – № 2 (вип. 36). – С. 164–168.

Закрасняна Ж.Н., Остапенко Л.В., Горобець Т.И.

Киевский национальный университет культуры и искусств

АКАДЕМИЧЕСКИЙ ВОКАЛ И РОК-МУЗЫКА: ПУТИ ПЕРЕСЕЧЕНИЯ

Аннотация

В статье анализируются пути взаимодействия академического вокала со стилевыми направлениями рок-музыки. Отмечается, что, несмотря на кажущуюся обособленность развития эстрадной и академической музыки, существует немало примеров синтеза этих двух разных сфер. Сочетание академического вокала и рок-саунда может принимать различные формы, связанные с возникновением жанра рок-оперы, который позволил найти определенный баланс между различными музыкальными направлениями. Изобретение совместных концертных проектов звезд оперной сцены и популярных исполнителей способствует привлечению внимания зрителей к академическому репертуару. Признаком начала ХХІ века стало появление рок-групп, работающих в направлении art-rock или симфо-рок, где чаще всего используется женский оперный голос и привычная для рок-музыки совокупность выразительных средств и приемов. Важной перспективой для развития академического вокала является его сочетание с различными направлениями музыкальной культуры, которые будут способствовать созданию не только новых стилевых образований, но и росту популярности классического музыкального наследия.

Ключевые слова: академический вокал, рок-опера, рок-группа, симфо-рок, женский голос.

Zakrasniana Zh.M., Ostapenko L.V., Horobets T.I.

Kiev National University of Culture and Arts

ACADEMIC VOCAL AND ROCK MUSIC: WAYS OF THE CROSSING

Summary

The article analyzes ways of interaction of academic vocals with stylistic directions of rock music. It is noted that despite the idea of the separate development of pop music and academic music, there are many examples of synthesis of these two different spheres. The combination of academic vocals and rock sound may take quite different forms, which are related to the emergence of the genre of rock opera, which allowed finding a balance between different musical directions. The inauguration of joint concert projects of the stars of the operatic stage and popular performers contributes to attracting the attention of adherents to the academic repertoire. A sign of the beginning of the ХХІ century is the emergence of rock bands, working in the direction of art-rock or symphony rock, where the female opera voice and the collection of expressive means and techniques common to rock music are most often used. An important perspective for the development of academic vocals is its combination with different areas of musical culture, which will contribute to the creation of not only new stylistic formations, but also the growth of popularity of classical musical heritage.

Keywords: academic vocals, rock opera, rock band, symphonic rock, female voice.